

ΣΥΝΕΔΡΙΑ7¹

« ΝΕΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ: ΜΟΥΣΙΚΗ, ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ, ΘΕΑΤΡΟ, ΧΟΡΟΣ»

Συντονίστρια: Αναστασία Γεωργάκη (Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Μουσικής Τεχνολογίας, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, ΕΚΠΑ)

Εισήγηση 1η : Δρ. Καλλιόπη Στίγκα, Μουσικολόγος- Εκπ/κος Μουσικής (ΠΕ 16.01), Université Lumière Lyon II France, Εισηγήτρια για τη Μουσική/ ΙΕΠ

«Λέξεις, εικόνες, ήχοι: μια πρόταση «ελληνοκεντρικής, ανθρωπιστικής, απόλυτα εκσυγχρονισμένης παιδείας», μέσα από το έργο του Οδυσσέα Ελύτη, του Γιάννη Ρίτσου και του Μίκη Θεοδωράκη»

Εισήγηση 2^η: Παυλίνα Βερέμη, Διευθύντρια Κρατικής Σχολής Ορχηστρικής Τέχνης, Καλλιτεχνική Διευθύντρια Hellenic Dance Company

«Η σημασία της μουσικοκινητικής εκπαίδευσης με στόχο την κοινωνικοκινητική ανάπτυξη των μαθητών στο σχολείο».

Εισήγηση 3^η: Sylvie Gruszow, Chargee du production – Compagnie Theatre du Bout du Monde & Directrice du Festival “ Les Rencontres de la Terre/ Geosynadiseis”.

«Theatre et reussite educative en banlieues: l’ exemples du projet franco – americain Bronx en Seine».

Εισήγηση 4^η: Χριστίνα Ντεπιάν, Εικαστικός Εκπαιδευτικός

«‘Ετη, Χρόνια και Ζαμάνια’ Η χρήση ημερολογίου - sketchbook στην εξοικείωση με τα εκθέματα του μουσείου και η δημιουργία μίας ταινίας κινούμενης εικόνας».

ΕΙΣΗΓΗΣΗ 1η

«Λέξεις, εικόνες, ήχοι: μια πρόταση «ελληνοκεντρικής, ανθρωπιστικής, απόλυτα εκσυγχρονισμένης παιδείας», μέσα από το έργο του Οδυσσέα Ελύτη, του Γιάννη Ρίτσου και του Μίκη Θεοδωράκη»

Δρ. Καλλιόπη Στίγκα, Μουσικολόγος- Εκπ/κος Μουσικής (ΠΕ 16.01), Université Lumière Lyon II France.

Περίληψη

Η διαλεκτική σχέση που συχνά δημιουργείται ανάμεσα στην ποίηση, στη ζωγραφική και στη μουσική μπορεί αναμφίβολα να αποτελέσει ένα πολύτιμο μέσο για την κατάκτηση μιας «ελληνοκεντρικής, ανθρωπιστικής, απόλυτα εκσυγχρονισμένης παιδείας».

Στα πλαίσια αυτής της εισήγησης, έπειτα από μια συνοπτική αναφορά στις αρχές που διέπουν την «ελληνοκεντρική, ανθρωπιστική και απόλυτα εκσυγχρονισμένη παιδεία» όπως αυτές διατυπώνονται από τον Έλληνα συνθέτη, πολιτικό, διανοητή και ακαδημαϊκό Μίκη Θεοδωράκη στο «Μανιφέστο των Λαμπράκηδων» (1963) καθώς και στο «Μανιφέστο του Κινήματος Ανεξαρτήτων Πολιτών: Σπίθα» (2010), θα επιχειρηθεί μια διαφορετική προσέγγιση του όρου «ρωμοσύνη», μέσα από το εικαστικό, ποιητικό και μουσικό έργο του Οδυσσέα Ελύτη, του Γιάννη Ρίτσου και του Μίκη Θεοδωράκη.

Πρόλογος

«Τέχνη σημαίνει ελευθερία. Και για αυτό απευθύνεται σε ελεύθερους. Ο καλλιτέχνης που έχει συνείδηση της φύσης του έργου του, αν θέλει το έργο αυτό να έχει σωστούς και ολοκληρωμένους αποδέκτες, θα πρέπει να συμβάλει στο να γίνουν ελεύθεροι, να είναι ελεύθεροι, γιατί μόνο έτσι ολοκληρώνεται η προσπάθειά του¹», γράφει στο βιβλίο του *Που να βρω την ψυχή μου; / Τέχνη και Πολιτισμός* ο παγκοσμίου φήμης Έλληνας συνθέτης, αγωνιστής, πολιτικός, διανοητής και ακαδημαϊκός Μίκης Θεοδωράκης.

¹ Θεοδωράκης Μίκης, *Που να βρω την ψυχή μου; / Τέχνη και Πολιτισμός*, Αθήνα, Λιβάνης, 2002, σελ.227

Πεπεισμένος ότι «ένα στοιχείο απελευθέρωσης του λαού είναι και η μάθηση²» και εμπνεόμενος από τη «σοβιετική σοσιαλιστική πολιτιστική επανάσταση», στις αρχές της δεκαετίας του '60, ηγείται του κινήματος «μουσική για τις μάζες»- ορίζοντας ως μάζα, όχι τον άμορφο όχλο αλλά τον σωστά διαπαιδαγωγημένο λαό- και θέτει, τις βάσεις της «ελληνικής πολιτιστικής επανάστασης». Η «μουσική για τις μάζες» γεννιέται από το «πάντρεμα της σύγχρονης ελληνικής λαϊκής μουσικής και της σύγχρονης ελληνικής ποίησης³», χρησιμοποιεί τις μουσικές φόρμες του «έντεχνου λαϊκού τραγουδιού» και αντανακλά την ψυχή του λαού.

Σε μια Ελλάδα που προσπαθεί να αναγεννηθεί από τις στάχτες της έπειτα από τα δύσκολα χρόνια της Κατοχής και του εμφύλιου σπαραγμού, σε μια Ελλάδα όπου το ποσοστό του αναλφαβητισμού είναι υψηλό, όπου η λογοκρισία, οι πολιτικές διώξεις και δολοφονίες κυριαρχούν στην καθημερινή ζωή των πολιτών αυτό το «πολιτικό-πολιτιστικό αναγεννητικό κίνημα», βρίσκει πρόσφορο έδαφος.

Η ανάπτυξη δε και η εδραίωσή του αποτελούν βασικό μέλημα της οργάνωσης «Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη», γνωστής ως «Λαμπράκηδες», η οποία ιδρύθηκε από τον Μίκη Θεοδωράκη ως αντίδραση στη στυγερή δολοφονία, στις 27 Μαΐου 1963, του ειρηνιστή βουλευτή της Αριστεράς Γρηγόρη Λαμπράκη από τις καθεστωτικές εθνικιστικές και αντικομμουνιστικές δυνάμεις της εποχής.

Στόχος αυτής της οργάνωσης, η οποία από την ίδρυσή της συνδέθηκε με το Διεθνές Ειρηνιστικό Κίνημα του Bertrand Russel και τους αγώνες του Che Guevara και του Fidel Castro στην Κούβα⁴ και η οποία υποστηρίχθηκε από σημαντικές διεθνείς προσωπικότητες, όπως μεταξύ άλλων ο Jean-Paul Sartre, είναι να ξεσηκώσει όλους τους Έλληνες, ανεξαρτήτως ηλικίας, για να απαιτήσουν μια Ελλάδα πιο Δημοκρατική, όπου η Δικαιοσύνη και ο Πολιτισμός θα κυριαρχούν.

Στο «μανιφέστο των Λαμπράκηδων», προτείνεται μεταξύ άλλων:

«- Διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς σύμφωνα με τις πατριωτικές μας παραδόσεις και την κληρονομιά του ανθρώπινου πολιτισμού⁵

² Stiga Kalliopi, *Mikis Theodorakis : le chantre du rapprochement de la musique savante et de la musique populaire [Μίκης Θεοδωράκης: ο υμνωδός της σύγκλισης της λόγιας και της λαϊκής μουσικής]*, Thèse de Doctorat, Lyon, Université-Lumière Lyon II, 2006, τ. 3, σελ. 1270

³ Θεοδωράκης Μίκης, *Μουσική για τις Μάζες*, Αθήνα, Ολκός, 1972, σελ. 22

⁴ Πετρίδης Παύλος, *Ο πολιτικός Θεοδωράκης. 1940-1996*, Αθήνα, Προσκήνιο, 1998, σελ. 459

⁵ Θεοδωράκης Μίκης, *Μανιφέστο των Λαμπράκηδων*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σελ. i

- Υπεράσπιση της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης. Απόκρουση της επίθεσης των σκοταδιστών
- Εκδημοκρατισμός της Ανώτατης Παιδείας. Εκσυγχρονισμός των Ανωτάτων Σχολών και του Λυκείου
- Δημοσιοποίηση της Μέσης και κατωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδευσεως. Επέκταση και ολοκλήρωση της απαλλαγής από τα εκπαιδευτικά τέλη και στη νυχτερινή εκπαίδευση.
- Κατάρτιση προγράμματος ουσιαστικής καταπολέμησης του αναλφαριθμητισμού ⁶(...)
- Υπεράσπιση του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, των εθνικών παραδόσεων και της ελληνικής κουλτούρας, σκέψης και δημιουργίας, εναντίον του απειλητικού εξαμερικανισμού της πνευματικής ζωής της χώρας
- Ενίσχυση της Τέχνης. Κατάργηση της βαρείας φορολογίας και της ‘βασιλικής πρόνοιας’ στα θεάματα και τις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Δημιουργία πνευματικών εστιών στην ελληνική επαρχία
- Επανελλαδισμός της Ελλάδας. Ύψωση της πατρίδας μας σε κορυφαία περιοχή πνευματικού και καλλιτεχνικού πολιτισμού. (...) ⁷»

Σχεδόν πέντε δεκαετίες αργότερα, σε μιαν εξίσου ταραγμένη για τη χώρα μας περίοδο, όπου η οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική και ηθική κρίση δεσπόζει, ο Μίκης Θεοδωράκης, εκ νέου, παρά την προχωρημένη του ηλικία, είναι ο πρώτος και μοναδικός Έλληνας διανοούμενος που αντιδρά ουσιαστικά στον οικονομικό πόλεμο που έχει κηρυχθεί ενάντια στην Ελλάδα από τις διεθνείς καπιταλιστικές δυνάμεις, απειλώντας και πάλι την ίδια την ύπαρξή της.

Με την σοφία των 85 του χρόνων και την αδιαμφισβήτητη εμπειρία του που διαμορφώθηκε μέσα από τους ατέρμονους αγώνες του για ελευθερία, ειρήνη, δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη, την 1^η Δεκεμβρίου 2010, θέτει τις βάσεις για τη δημιουργία ενός Παλλαϊκού Εθνικού Μετώπου, του *Κινήματος Ανεξαρτήτων Πολιτών «Σπίθα»*.

⁶ Θεοδωράκης Μίκης, *ο.π.*, σελ.63-64

⁷ Θεοδωράκης Μίκης, *ο.π.*, σελ. 65-66

Στο νέο μανιφέστο, στην Ιδρυτική Διακήρυξη της «Σπίθας», ο Θεοδωράκης προτάσσει την αναγκαιότητα ενός ειρηνικού, απελευθερωτικού αγώνα για Εθνική Ανεξαρτησία, Λαϊκή Κυριαρχία και Πατριωτική Αναγέννηση. Θέσεις που θα επιτευχθούν μέσω της ανάπτυξης και πάλι ενός λαϊκού μετώπου που θα διεκδικήσει και θα αγωνιστεί για μια ελεύθερη πατρίδα, ανεξάρτητη από ξένες δεσμεύσεις, για μια δίκαιη κοινωνία όπου η ισότητα και η ισονομία θα κυριαρχούν, όπου η αφύπνιση των Ελλήνων πολιτών θα επιτευχθεί μέσω μιας «ελληνοκεντρικής, ανθρωπιστικής και απολύτως εκσυγχρονισμένης παιδείας» καθώς και μέσω της συνέχισης του «πολιτιστικού αναγεννητικού κινήματος» της δεκαετίας του '60.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το «Μανιφέστο της Σπίθας» απαραίτητη κρίνεται:

«- Η ανάδειξη τελειοφώτων με υψηλό βαθμό πνευματικής, επιστημονικής και ηθικής συγκρότησης

- Η δημιουργία υπεύθυνων πολιτών και ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων, εμφορούμενων από τα υψηλότερα ανθρώπινα ιδανικά
- Η αναζήτηση, αντί μονομερούς τεχνοκρατικής κατευθύνσεως, προγράμματος σφαιρικής παιδείας, από την αρχή της φοίτησης έως το τέλος, που να περιλαμβάνει όλα τα πνευματικά και καλλιτεχνικά επιτεύγματα και ιδέες της ανθρωπότητας
- Η μύηση στην ελληνική παιδεία, μέσω ειδικού προγράμματος, που να περιλαμβάνει την Ιστορία, τη Φιλοσοφία, την Τέχνη και τις Ιδέες από την προκλασική εποχή, την αρχαιότητα, τους ελληνοιστικούς χρόνους, το Βυζάντιο, τον ελληνισμό κατά την οθωμανική κατοχή και τους νεώτερους χρόνους, από το 1821 έως σήμερα. Έχει σημασία η αντιπαράθεση της διαχρονικής ελληνικής παράδοσης, ιστορικής και πνευματικής, με τα ανάλογα ρεύματα της κάθε εποχής
- Η μέριμνα του Δημοσίου για τη δημιουργία των συνθηκών μέσα στις οποίες θα μπορέσει να αναπτυχθεί η Πολιτιστική Εθνική Αναγέννηση με τη δυνατότητα συμμετοχής του λαού στην οικοδόμηση ενός καθαρά νεοελληνικού πολιτισμού, στηριγμένου επάνω στις ιστορικές, πνευματικές και πολιτιστικές παραδόσεις.⁸»

⁸ Θεοδωράκης Μίκης, Κίνημα Ανεξαρτήτων Πολιτών, Αρχές και Βασικές Θέσεις, Αθήνα, Έρεισμα, 2011, σελ.65 και Θεοδωράκης Μίκης, Σπίθα. Για μια Ελλάδα ανεξάρτητη και δυνατή, Αθήνα, Ιανός, 2012, σελ.302-303

Είναι προφανές ότι τόσο το «Μανιφέστο των Λαμπράκηδων» όσο και το «Μανιφέστο της Σπίθας», προβάλλουν την καθοριστική αξία της Τέχνης στην εκπαιδευτική διαδικασία, τονίζοντας τον σαφή ρόλο της στη διαμόρφωση της κοινωνικής και πολιτικής συνείδησης του ατόμου, δηλαδή στη δημιουργία «ενεργών πολιτών».

Θεωρώντας ότι η μόνη διέξοδος για το λαό μας, σε τούτη την ώρα της βαθιάς πολιτικής, οικονομικής μα κυρίως πολιτιστικής και ηθικής κρίσης, είναι η προάσπιση του ελληνικού πολιτισμού και η διαπαιδαγώγηση των νέων σύμφωνα με τις ελληνικές διαχρονικές αξίες, μέσω μιας «ελληνοκεντρικής, ανθρωπιστικής, εκσυγχρονισμένης παιδείας» σύμφωνα με τα όσα προτείνει ο Μίκης Θεοδωράκης, κι έχοντας συνάμα κατά νου τις προσπάθειες που γίνονται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα για την προώθηση και ανάπτυξη μιας «ολιστικής μάθησης»- μοντέλο που έχει τις ρίζες του σε θεωρίες μάθησης που αναπτύσσονται ήδη από καιρό στο εξωτερικό και των οποίων στόχος είναι μεταξύ άλλων η *διαθεματική προσέγγιση της μουσικής*-, στα πλαίσια του παρόντος άρθρου, θα παρουσιάσουμε μια διαφορετική προσέγγιση της αντρείας, της μεγαλοσύνης, της κατάπτωσης, της ομορφιάς της φύσης, του πάθους, του έρωτα, της πίστης, της ελευθερίας..., δηλαδή όλων όσων ορίζονται ως *Ρωμοσύνη*, μέσα από το έργο των Οδυσσέα Ελύτη, Γιάννη Ρίτσου και Μίκη Θεοδωράκη.

Ο Γερμανός συνθέτης Robert Schumann στο «Βιβλιάρaki της σκέψης και της ποίησης από τους ειδικούς: Raro, Florestan και Eusebio» (δημοσιευμένο στη «Συλλογή γραπτών για τη μουσική και τους μουσικούς», τόμος I, ανατύπωση της έκδοσης της Λειψίας 1854, Βιζμπάντεν 1985) αναφέρει:

«... Ο ζωγράφος μεταπλάθει το ποίημα σε εικόνα, ο μουσικός μετασηματίζει την εικόνα σε ήχο [...] Η αισθητική της μιας τέχνης είναι ίδια με αυτήν της άλλης. Μόνο το υλικό διαφέρει»⁹.

Πως προσδιορίζεται άραγε η διαλεκτική σχέση που συχνά δημιουργείται ανάμεσα στην ποίηση, στη ζωγραφική και στη μουσική και πως επηρεάζεται από τις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ του ποιητή και του εικαστικού καλλιτέχνη (ζωγράφου), του εικαστικού καλλιτέχνη (ζωγράφου) και του μουσικού;

⁹ Schumann Robert, *Aus Meister Raro's, Florestan's und Eusebius' Denk- und Dichtbüchlein*, in: *Gesammelte Schriften über Musik und Musiker*, Band 1, Reprint der Ausgabe Leipzig 1854, Wiesbaden 1985: στο Δοντάς Νίκος, *Ζωγραφίζοντας με ήχους*, Καθημερινή, 27.2.2005

Παρόλο που και στην περίπτωση των Οδυσσέα Ελύτη (Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας, 1979), Γιάννη Ρίτσου (Βραβείο Λένιν για την Ειρήνη, 1977) και Μίκη Θεοδωράκη (Βραβείο Λένιν για την Ειρήνη, 1983), οι διαπροσωπικές σχέσεις τους επηρέασαν αναμφίβολα το έργο τους, εμείς, στα πλαίσια τούτης της μελέτης, θα εστιάσουμε αφενός στην επίδραση των κοινών τους εμπειριών στο έργο τους και αφετέρου στον τρόπο έκφρασης της *Ρωμιοσύνης* μέσα από τις λέξεις, τις εικόνες και τους ήχους των τριών δημιουργών.

Η επιπλέον δε ιδιαιτερότητα αυτών των τριών καλλιτεχνών είναι ότι οι ποιητές Ελύτης και Ρίτσος ήταν συνάμα και εικαστικοί καλλιτέχνες ενώ ο συνθέτης Θεοδωράκης είναι επίσης και ποιητής.

Ρίχνοντας μια σύντομη ματιά στον περίπλοκο της ζωής τους παρατηρούμε τα εξής:

- Λάτρεις και οι τρεις της ελληνικής φύσης, την υμνούν στα έργα τους. Το βασικότερο δε στοιχείο του ελληνικού τοπίου, η θάλασσα η οποία διαμορφώνει την ελληνική ψυχή και ιδιοσυγκρασία, ενώνει τους τρεις δημιουργούς ήδη από τη γέννησή τους: ο Γιάννης Ρίτσος (1909-1990) γεννήθηκε στη Μονεμβασιά- παραλιακή πόλη της νοτιοανατολικής Πελοποννήσου, γνωστή λόγω της γεωφυσικής της θέσης και ως 'Γιβραλτάρ της Ανατολής', ο Οδυσσέας Ελύτης (1911-1996) γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης και είχε καταγωγή από τη Λέσβο κι ο Μίκης Θεοδωράκης (1925) γεννήθηκε στη Χίο και έχει καταγωγή από τα Χανιά της Κρήτης.
- Η αρχαία ελληνική τέχνη και γραμματεία, η βυζαντινή παράδοση και η ορθόδοξη πίστη, η ελληνική δημοτική παράδοση συνιστούν τις κοινές καταβολές τους και αποτελούν σημεία αναφοράς και πηγές έμπνευσης και για τους τρεις.
- Η κοινή ιστορική μνήμη και η ενεργή συμμετοχή και των τριών στους κοινωνικο-πολιτικούς αγώνες για Ειρήνη, Ελευθερία, Δημοκρατία στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα, διαμόρφωσαν τις προσωπικότητές τους και την κοινή τους καλλιτεχνική ευαισθησία. Με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο Ελύτης κατατάχθηκε ως Ανθυπολοχαγός στο 24ο Σύνταγμα Πεζικού και μετατέθηκε πολύ γρήγορα στη ζώνη του πυρός στο αλβανικό μέτωπο. Ο Ρίτσος, κατά τη διάρκεια της ιταλο-γερμανικής Κατοχής, συμμετείχε στο μορφωτικό τμήμα του ΕΑΜ και συνεισέφερε έμμεσα στον αντιστασιακό αγώνα, κατά τον Εμφύλιο πόλεμο (1944-1949) λόγω της κομμουνιστικής ιδεολογίας του εξορίστηκε αρχικά στη Λήμνο κι έπειτα στη Μακρόνησο και στον Άη- Στράτη, ενώ κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας (1967-1974) συνελήφθη και

εξορίστηκε στη Γυάρο και στο Παρθένι της Λέρου. Ο Θεοδωράκης συμμετείχε τόσο στην Αντίσταση όσο και στον Εμφύλιο κατά τη διάρκεια του οποίου εξορίστηκε και αυτός λόγω της κομμουνιστικής του ιδεολογίας στην Ικαρία και στη Μακρόνησο, ενώ κατά τη διάρκεια της Χούντας συνελήφθη ξανά και εξορίστηκε στη Ζάτουνα Αρκαδίας και στο Στρατόπεδο του Ωρωπού.

Πως όμως αυτά τα συνεκτικά στοιχεία της προσωπικότητας των τριών δημιουργών εκφράζονται στο έργο τους; Θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε έχοντας ως σημείο αναφοράς τους κύκλους τραγουδιών του Μίκη Θεοδωράκη: «Οι Μικρές Κυκλάδες» σε ποίηση Οδυσσέα Ελύτη και «18 Λιανοτράγουδα της Πικρής Πατρίδας» σε ποίηση Γιάννη Ρίτσου.

Ο κύκλος τραγουδιών «Οι Μικρές Κυκλάδες» περιλαμβάνει επτά τραγούδια: 1) *Μαρίνα*, 2) *Μάγια*, 3) *Το τριζόνι*, 4) *Τα Ελληνάκια*, 5) *Τα΄δατε τα μάθατε*, 6) *Ο κήπος έμπαινε στη θάλασσα*, 7) *Του μικρού βοριά*. Το έκτο απ' αυτά: *Ο κήπος έμπαινε στη θάλασσα* είναι το μέρος ΙΧ του ποιητικού έργου του Ελύτη «*Ηλιος ο Πρώτος*» γραμμένο το 1943, εν μέσω Κατοχής. Τα έξι άλλα ποιήματα (1,2,3,4,5,7) αποτελούν την ενότητα «Μικρές Κυκλάδες» η οποία συμπεριλαμβάνεται στην ποιητική συλλογή του Ελύτη «*Τα Ρω του Έρωτα*», γραμμένη το 1961 κατά τη διάρκεια του διάπλου του Ατλαντικού με υπερωκεάνιο με κατεύθυνση τις Η.Π.Α. όπου ο Ελύτης ήταν προσκεκλημένος του State Department. Στην ενότητα αυτή ανήκει και το ποίημα *Ανάμεσα Σύρο και Τζιά* το οποίο μελοποίησε ο Θεοδωράκης και το συμπεριέλαβε στον κύκλο τραγουδιών «*Αρχιπέλαγος*». Ο Θεοδωράκης μελοποίησε τα ποιήματα του κύκλου τραγουδιών «Μικρές Κυκλάδες» το 1963, σε μια περίοδο όπου η συνεργασία του με τον Ελύτη ήταν στενή καθώς προετοίμαζαν την πρώτη παρουσίαση και ηχογράφιση του λαϊκού ορατορίου «*Άξιον Εστί*».

Βασικό θέμα των ποιημάτων αυτού του κύκλου τραγουδιών αποτελεί ο έρωτας και η ελληνική φύση. Ο Ελύτης γράφει στην εισαγωγή της ποιητικής του συλλογής «*Τα Ρω του Έρωτα*»:

«...Και η θάλασσα είναι απέραντη, τα πουλιά μυριάδες, οι ψυχές όσες και οι συνδυασμοί που μπορούν να γεννήσουν οι ήχοι και τα λόγια, όταν ο έρωτας και το όνειρο συμβασιλεύουν¹⁰».

Η θάλασσα με την οποία οι Έλληνες είναι ιδιαίτερα δεμένοι λόγω της γεωφυσικής ιδιομορφίας της πατρίδας τους, κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο σε αυτά τα ποιήματα του Ελύτη:

¹⁰ Ελύτης Οδυσσέας, *Τα Ρω του Έρωτα*, Αθήνα, Αστερίας, 1972

*Το Μάρτη περικάλεσα και το μικρό Νοέμβρη
τον Αύγουστο το φεγγερό, κακό να μη μας εύρει.
Γιατ'είμαστε μικρά παιδιά, είμαστε δυο Ελληνάκια
μες στα γαλάζια πέλαγα και στ'ασπρα συννεφάκια.*

Οι προσωποποιήσεις των στοιχείων της φύσης:

*Του μικρού βοριά παράγγειλα
να 'ναι καλό παιδάκι*

οι μεταφορές:

σκίζοντας τ'ανθισμένα κύματα

και η συνεχής παράθεση εικόνων οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους συνειρμικά και διακρίνονται για τη συναισθηματικά φορτισμένη γλώσσα τους¹¹:

*Τη βρύση με τα περιστέρια
των Αρχαγγέλων το σπαθί
το περιβόλι με τ'αστέρια
και το πηγάδι το βαθύ*

αποτελούν τα βασικά εκφραστικά μέσα του ποιητή και μαρτυρούν την επίδραση του υπερρεαλισμού στο έργο του.

Οι εικόνες αυτές μαζί με την ιστορική μνήμη και την ελληνική παράδοση ενέπνευσαν στον ποιητή κάποια από τα «οπτικά ποιήματά» του: τέμπερες, σχέδια, υδατογραφίες, κολλάζ... Τα κολλάζ ή αλλιώς «συνεικόνες» όπως τα αποκαλεί ο Ελύτης, τεχνική με την οποία εκφράζεται ήδη από την

¹¹ Γρηγοριάδης Ν., Καρβέλης Δ., Μηλιώνης Χ., Μπαλάσκας Κ., Παγανός Γ., Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Α' Λυκείου, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 1989, σελ. 234-235

ηλικία των εικοσιπέντε του χρόνων- τα πρώτα κολάζ του εμφανίζονται, το 1936, στην «Α' Διεθνή Υπερρεαλιστική Έκθεση Αθηνών»- είναι, σύμφωνα με τη Διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης, Καθηγήτρια στην ΑΣΚΤ και πρώην Υπουργό Πολιτισμού, Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα, «μια οπτική ανάγνωση των τρόπων της ποίησής του. Για αυτό και την καλύτερή τους φιλοξενία τη βρίσκουν πλάι-πλάι στους στίχους του, μέσα στα βιβλία του»¹².

Ενώ ο ίδιος ο Ελύτης αναφέρει σχετικά:

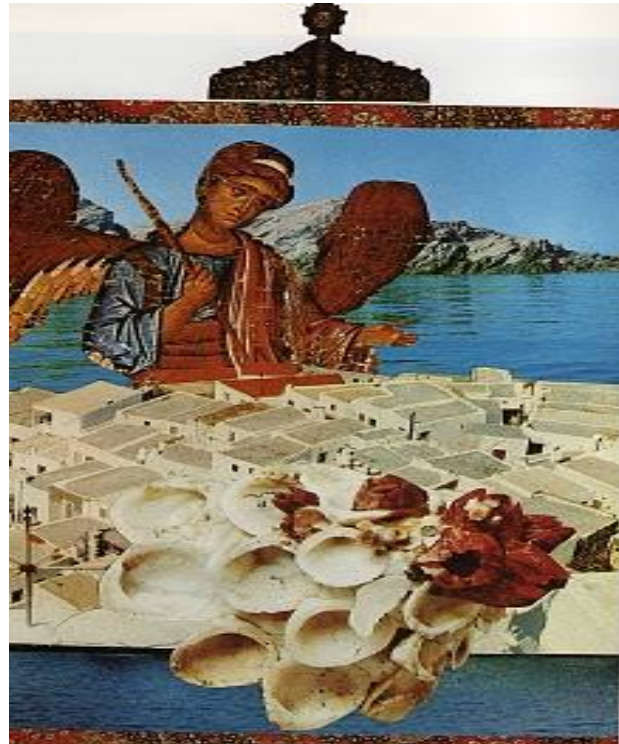
«Σκοπός μου δεν ήταν να παίζω. Ήταν να μεταγράψω την ποιητική μου σε ένα επίπεδο αποσπασμένο από τους ήλους του σταυρού της γλώσσας. Και μου φάνηκε, με το πείραμα που έκανα, ότι κρατούσα ίσως στα χέρια μου το κατάλληλο κλειδί. Πολλές παλιές μου ορέξεις άρχισαν σιγά – σιγά, με άλλου είδους απαιτήσεις, ν' ανεβαίνουν από τον βυθό των ποιημάτων μου στην επιφάνεια¹³».

Αρχαιοελληνικά αγάλματα, βυζαντινοί άγγελοι, κυκλαδίτικα κατάλευκα ασβεστομένα σπίτια, αιγαιοπελαγίτικο φως, βαθύ γαλάζιο τ'ουρανού και το απέραντο έντονο μπλε της θάλασσας, βιολετί χρώματα του δειλινού...: είναι κάποια από τα στοιχεία τα οποία συνδέουν την ιστορία της Ελλάδας, με την παράδοση και το μαγευτικό φυσικό τοπίο και τα οποία κυριαρχούν τόσο στο ποιητικό όσο και στο εικαστικό έργο του Ελύτη.

Αναλογιζόμενοι τους στίχους των «Μικρών Κυκλάδων», τα κολάζ: *Η προσφορά* (1967), *Η Παναγία προστατεύει τις Μικρές Κυκλάδες και Αιγαίο* (1974) μεταξύ άλλων, μοιάζουν να αποτελούν εμπνευσμένη απεικόνισή τους.

¹² Λαμπράκη-Πλάκα Μαρίνα, *Τα οπτικά ποιήματα του Ελύτη*, στο *Επτά Ημέρες*, Καθημερινή, 24-3-1996, σελ.18.

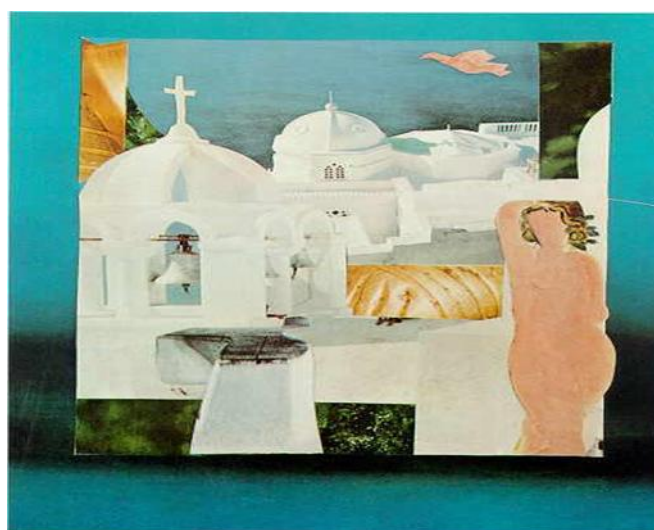
¹³ Ελύτης Οδυσσέας, *Το δωμάτιο με τις εικόνες*, Αθήνα, Ίκαρος 1986, σ. 8

ΕΙΚ.1: Οδυσσέας Ελύτης, « *Η προσφορά* » (1967)

ΕΙΚ.2: Οδυσσέας Ελύτης,
«Η Παναγία προστατεύει τις Μικρές Κυκλάδες»

ΕΙΚ.3: Οδυσσέας Ελύτης, « Αιγαίο » (1974)

Ο ποιητικός λόγος του Ελύτη και ενδεχομένως κάποιες από τις «συνεικόνες» του, μετατράπηκαν σε μελωδίες χάρη στο Μίκη Θεοδωράκη.

Η συχνή εμφάνιση ομοιοκαταληξιών στα ποιήματα, ο αρμονικός εσωτερικός ρυθμός τους, η πλούσια μα απέριτη λυρική γλώσσα του Ελύτη, ενέπνευσαν στον συνθέτη «λυρικά, ανάλαφρα, αιγαιοπελαγίτικα τραγούδια» σύμφωνα με τα γραφόμενά του¹⁴.

Πρόκειται για απλές μελωδίες σε συλλαβική γραφή. Ο δίσημος ρυθμός των 2/4 που κυριαρχεί (πχ. στο τραγούδι *Μαρίνα*):

Μαρίνα (MARINA)

5 Marina

Andante

Si^b Si^b Mi^b Fa Si^b
 Δό - σε μου δύο - σμο νά μι - ρί - σω λου -
 ζα και θά - σι - λι - κό μα - ζι μά - τά νά σε φι -
 λή - σω και τί νά πρω - το - θυ - μη - θῶ τί

Si^b Mi^b Fa Si^b Dom
 ζα και θά - σι - λι - κό μα - ζι μά - τά νά σε φι -
 λή - σω και τί νά πρω - το - θυ - μη - θῶ τί

Re Solm
 λή - σω και τί νά πρω - το - θυ - μη - θῶ τί

οι μείζονες τονικότητες (πχ. *Ο κήπος έμπαινε στη θάλασσα, Φα μείζονα*):

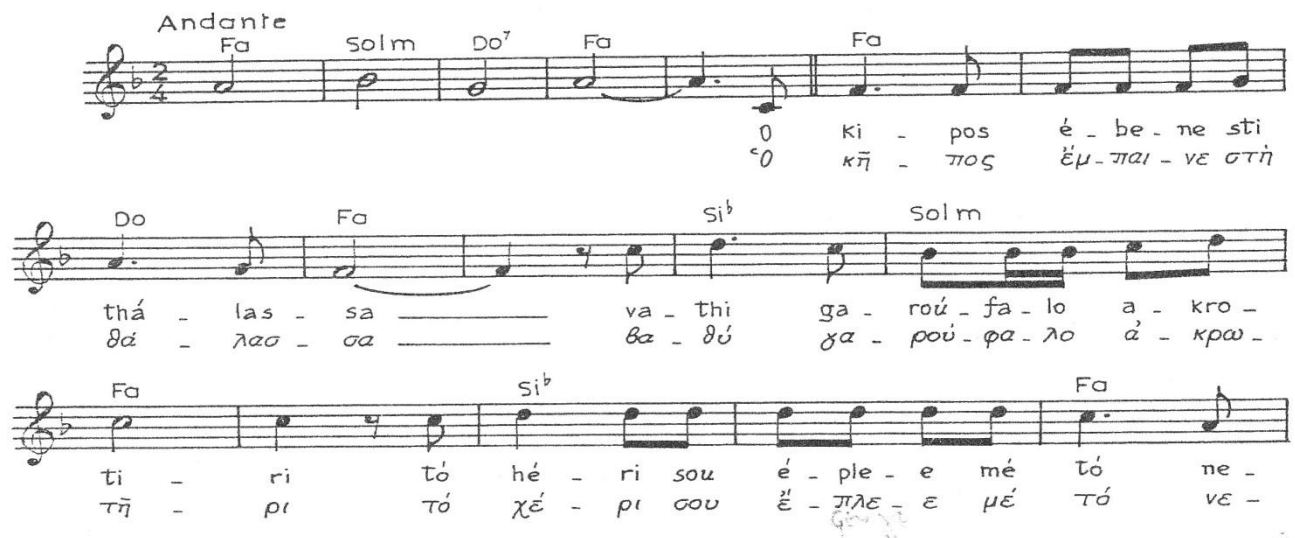
¹⁴ Θεοδωράκης Μίκης, *Μελοποιημένη ποίηση*, Αθήνα, Ύψιλον, 1997, τ.1, σελ. 120

Poésie : Odisséas Elitis

Musique : Mikis Theodorakis

1. 'Ο κήπος ἔμπαινε στή θάλασσα
 (O KÍPOS ÉMBENE STÍ THÁLASSA)
 1. Le jardin s'avancçait dans la mer

Andante

Fa Sol m Do⁷ Fa Fa
 0 Ki - pos é - be - ne sti
 °0 κῆ - πος ἔμ - παι - νε στή
 Do Fa Si^b Sol m
 thá - las - sa _____ va - thi ga - róu - fa - lo a - kro -
 θά - λασ - σα _____ βα - δύ γα - ρού - φα - λο ἀ - κρω -
 Fa Si^b Fa
 ti - ri τό hé - ri sou é - ple - e mé τό ne -
 τῆ - ρι τό χέ - ρι σου ἔ - πλε - ε μέ τό νε -

και οι ἡρεμα ζωηροί ρυθμοί (π.χ. Του μικρού Βοριά):

4. Τοῦ μικροῦ βορριά
(ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΟΡΙΑ)

4. Le vent du nord

Allegretto

Τοῦ μι - κρού vo - ριά pa - ρά - gi - la _____
 Τοῦ μι - κρού βο - ριά πα - ρά - χει - λα _____

νά - ne ka - λό pe - dá - ki _____ mi mou χti - pái por - to - fi -
 νά - ναι κα - λό παι - δά - κι _____ μή μου χτυ - πάει πορ - τό - φυλά -

la _____ ké stó pa - ra - thi - rá - ki _____
 λα _____ καί στό πα - ρα - θυ - ρά - κι _____

παρουσιάζουν με τον καλύτερο τρόπο τόσο το αισιόδοξο κλίμα των στίχων όσο και τη γαλήνη που προβάλλεται από τις τρεις προαναφερόμενες «συνεικόνες» του Ελύτη. Ο λυρισμός τους δε εκφράζει απόλυτα το πνεύμα του συνθέτη εκείνη την περίοδο όπου γεμάτος ενθουσιασμό και τόλμη έθετε τις ρίζες της ελληνικής «πολιτιστικής επανάστασης» της δεκαετίας του '60.

Πιο συγκεκριμένα, ο Θεοδωράκης εξηγεί σε μια από τις συνεντεύξεις που μας παραχώρησε:

«Έχω μια ρίζα αιγαιοπελαγίτικη, θαλασσινή, γιατί γεννήθηκα στη Χίο, και έζησα τόσο στην Κρήτη, στη Μακρόνησο, στην Ικαρία, δηλαδή μέσα στο Αιγαίο, όσο και στο Ιόνιο, στο Αργοστόλι, στην Κεφαλλονιά... η θάλασσα είναι το ένα στοιχείο μου. Το άλλο είναι η πόλη, γιατί μεγάλωσα επίσης μέσα στην πόλη, μαζί με στρατιώτες, με κρατούμενους, με εργάτες όταν δούλευα μικρός... Το ένα έφερε τα τραγούδια της πόλης, τα ζειμπέκικα που ήταν πιο βαριά, πιο σύγχρονα, πιο αστικά

και έκανα τις «Πολιτείες» και το άλλο έφερε τα τραγούδια της εξοχής, της θάλασσας που ήταν πιο γαλάζια, πιο ανάερα, όπως ο μπάλος, ο καλαματιανός... και έτσι έκανα τις «Κυκλάδες»¹⁵»

Όμως το ανάλαφρο αισιόδοξο ύφος των «Μικρών Κυκλάδων» αλλάζει στην περίπτωση των «18 Λιανοτράγουδων της Πικρής Πατρίδας» και δίνει τη θέση του σε ένα ύφος τραχύ, απέριττο, μα συνάμα λυρικό μέσω του οποίου ο ποιητής θέλει να εκφράσει τους καημούς του βασανισμένου ελληνικού τόπου και να αγγίξει την ψυχή του λαού. Το ποιητικό αυτό έργο του Γιάννη Ρίτσου, του αποκαλούμενου «ποιητή της Ρωμοσύνης», γράφτηκε το 1968 στο Παρθένι της Λέρου όπου ο ποιητής είχε εξοριστεί από το καθεστώς των Συνταγματαρχών. Περιλαμβάνει 18 σύντομα ποιήματα: 1) *Αναβάφτιση*, 2) *Κουβέντα μ'ένα λουλούδι*, 3) *Καρτέρεμα*, 4) *Λαός*, 5) *Μνημόσυνο*, 6) *Αυγή*, 7) *Δε φτάνει*, 8) *Πράσινη μέρα*, 9) *Συλλείτουργο*, 10) *Το νερό*, 11) *Το κυκλάμινο*, 12) *Λιγνά κορίτσια*, 13) *Τ'άσπρο ζωκλήσι*, 14) *Επιτύμβιο*, 15) *Εδώ το φως*, 16) *Το χτίσιμο*, 17) *Ο Ταμένος*, 18) *Τη Ρωμοσύνη μην την κλαίς*, το καθένα από τα οποία αποτελείται από δύο δίστιχα γραμμένα στο σύνολό τους σε ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο χωρίς καμιά ομοιοκαταληξία. Οι αναφορές στην παράδοση και στην ιστορική μνήμη είναι πάμπολλες και μαρτυρούν τους αδιάκοπους αγώνες του ελληνικού λαού.

Ακόμα και το ελληνικό τοπίο ρίχνεται στον αγώνα: τα βράχια, ο άνεμος, τα πουλιά, τα άνθη:

Σε τούτα εδώ τα μάρμαρα κακιά σκουριά δεν πιάνει

Μηδέ αλυσίδα του Ρωμιού και στου αγριού το πόδι.

Εδώ το φώς, εδώ ο γιαλός, -χρυσές, γαλάζιες γλώσσες,

Στα βράχια ελάφια πελεκάν, τα σίδερα μασάνε.

Μέχρι κι οι νεκροί αγρυπνούν, όπως άλλοτε οι φρουροί του Βυζαντίου, βρίσκοντας έτσι τη συνέχειά τους στη σύγχρονη πραγματικότητα:

Σώπα! τα χέρια στη δουλειά τρανεύουν κι αυγαταίνουν

Και μην ξεχνάς που ολονυχτίς βοηθάν κι οι αποθαμένοι.

¹⁵ Stiga Kalliopi, ο.π., τ. 3, σελ.1253

Στόχος των «18 Λιανοτράγουδων της Πικρής Πατρίδας» ήταν να αφυπνίσουν τους σκλαβωμένους και πάλι Έλληνες και να τους ωθήσουν να αγωνιστούν ξανά για την Ελευθερία και τη Δημοκρατία. Σύμφωνα με τον συγγραφέα Παντελή Πρεβελάκη, «κάθε δίστιχο είναι ένα δαχτυλίδι, για να το φοράει ο υπόδουλος στο χέρι και να θυμάται τη σκλαβιά του και τον πόθο του για λευτεριά: ένα δαχτυλίδι ‘που’χει τριγύρω μάλαμα και μέσα το φαρμάκι’, κατά το δημοτικό στίχο¹⁶»:

Και κειός ο λόγος ο κρυφός- της λευτεριάς ο λόγος,

αντίς φτερά βγάζει σπαθιά και σκίζει τους αγέρες.

Η αγωνία του για το μέλλον του λαού του μα κι ο πνιγμός που ένιωθε στην εξορία έδωσαν πνοή στα «εικαστικά ποιήματα» του Γιάννη Ρίτσου, φιλοτεχνημένα άλλοτε πάνω σε πέτρες, άλλοτε πάνω στις ρίζες με τις παράξενες μορφές που ξέβραζε η θάλασσα, άλλοτε πάνω σε κόκαλα κι άλλοτε πάνω στο χαρτί ή στον καμβά. Ο ίδιος ο ποιητής αναφέρει σχετικά:

«...Το κάθε υλικό έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, εμπνέει διαφορετικές μορφές. Οι ρίζες υποβάλλουν μιαν αγριότητα. Τα κόκαλα κι οι πέτρες το κάλλος ή την ελεγειακότητα. (...) Δεν ζωγράφιζα πια τοπία πάνω τους, αλλά ανθρώπινα πρόσωπα και σώματα. Όλη η ελληνική τέχνη άλλωστε είναι ανθρωποκεντρική, με κύριο ιδεώδες της το κάλλος. Στην περίοδο της δικτατορίας το να αντιτάσσεις ένα όμορφο σώμα ή πρόσωπο στη γενική κατήφεια και καταπίεση ήταν μια μορφή αντίστασης.¹⁷»

¹⁶ Πρεβελάκης Παντελής, *Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος*, Αθήνα, Εστία, 1981/ 1992 (3^η εκδ.), σελ. 377

¹⁷ Γιάννης Ρίτσος, Συνέντευξη στο περιοδικό *Λέξη*, αρ. 8, Οκτώβριος 1981, στο *Μάζιμος Πλάτων, Γιάννης Ρίτσος-Εικαστικά*, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη, 2002, σελ. 16

ΕΙΚ.4: Γιάννης Ρίτσος, «Γυναικεία μορφή»

ΕΙΚ.4: Γιάννης Ρίτσος, « Εαρινή Συμφωνία »

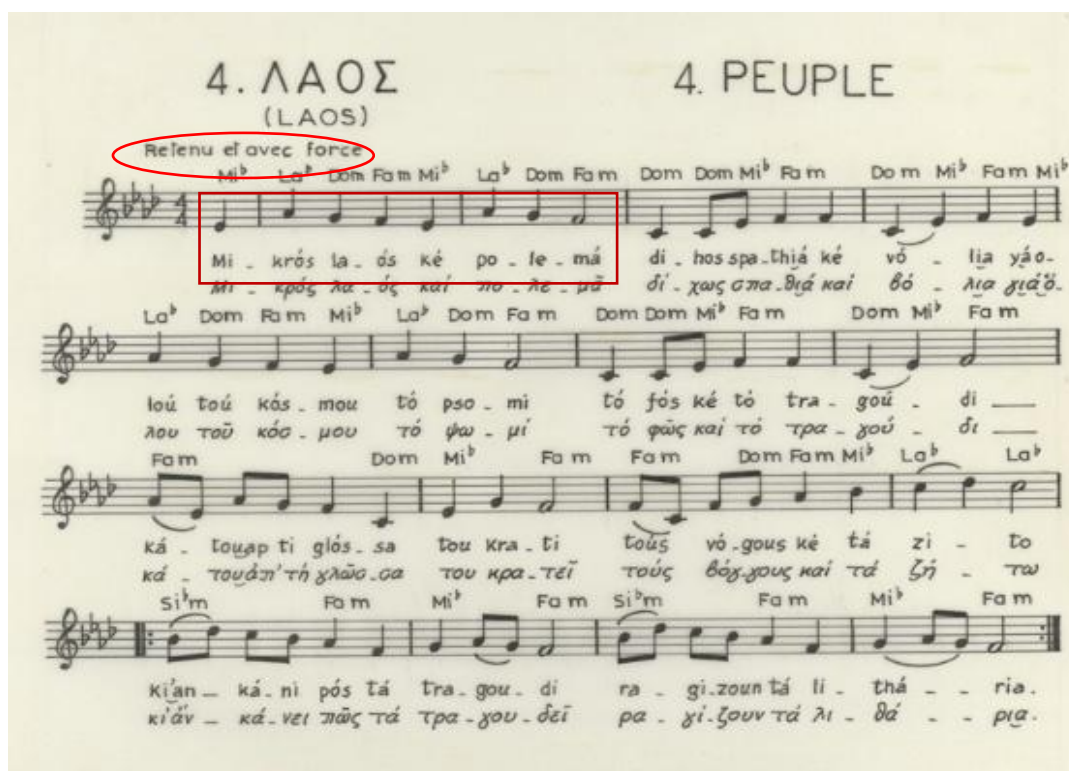
Εξάλλου, «παράλληλη κι αλληγορική [ήταν] η σχέση μεταξύ ζωγραφικής και ποίησής του αφού το ένα έπαιρνε φως από το άλλο, ενώ και τα δυο μαζί φωτιζόνταν από τον ήλιο της μοίρας του. Η ζωγραφική του αποτέλεσε εικαστική προέκταση της αντίστοιχης ποίησης της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου¹⁸.»

Έχοντας κι ο ίδιος ζήσει τη βασανιστική απομόνωση και τα σωματικά και ψυχικά μαρτύρια της εξορίας, ο αυτοεξόριστος στο Παρίσι Μίκης Θεοδωράκης, εμπνέεται από τον αιχμηρό λόγο του Γιάννη Ρίτσου και μελοποιεί τα «18 Λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» μεταξύ 1971 και 1973, δηλαδή κατά τη διάρκεια της πιο δύσκολης και έντονης φάσης του αντιδικτατορικού αγώνα.

Πρόκειται για μελωδίες λιτές, ως επί το πλείστον σε συλλαβική γραφή (π.χ. τα τραγούδια «Συνάντηση μ'ένα λουλούδι», «Λαός») και με ακριβή ρυθμική αγωγή (π.χ. *Dansant, joyeux*,

¹⁸ Δελαβίνια Εύα, *Τα εικαστικά ποιήματα του Γιάννη Ρίτσου*, στο *Έρευνα-Αφιέρωμα στο Γιάννη Ρίτσο*, αρ. φύλλου 81-83, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1997, σελ. 34

lumineux στο τραγούδι «Αυγή», *Comme une litanie, très lyrique* στο τραγούδι «Τ'άσπρο ζωκλήσι», *Lentement, comme une lamentation d'Épire* στο τραγούδι «Μνημόσυνο», *Retenu et avec Force* στο τραγούδι «Λαός»):

4. ΛΑΟΣ (LAOS) 4. PEUPLE
 Retenu et avec force
 Mi - krós la - ós ké po - le - má di - hos spa - thia ké vó - lia yá -
 mi - krós la - ós kai no - he - má dí - chos spa - thia kai thá - lia gí -
 lá - tou kás - mou tó pso - mi tó fós ké tó tra - gou - di
 lou tou kás - mou tó fw - mí tó fōs kai tó tra - gou - dí
 ká - tou ar - ti glōs - sa tou kra - ti tous vó - gous ké tá zi - to
 ká - tou á - ti th' glōs - sa tou kra - teí tous thōs - gous kai tá zē - ta
 kí - an - ká - ni pōs tá tra - gou - di ra - gi - zoun tá li - thá - - ria.
 kí - an - ká - vei pōs tá tra - gou - deí ra - gi - zoun tá li - thá - - ria.

οι οποίες δίνουν έμφαση στο νοηματικό περιεχόμενο των απέριπτων στίχων του Ρίτσου. Η επίδραση της βυζαντινής, της δημοτικής και της λαϊκής ελληνικής μουσικής είναι εμφανής τόσο σε μελωδικό όσο και σε ρυθμικό επίπεδο (πχ. ρυθμός *καλαματιανός* στο τραγούδι «Λιγνά κορίτσια», ρυθμός *ζεϊμπέκικος* στο τραγούδι «Επιτύμβιο» κλπ).

Το ‘ελληνικό’ ύφος των δεκαοχτώ αυτών τραγουδιών, οι μοναδικές ερμηνείες της Μαρίας Φαραντούρη, του Πέτρου Πανδή, της Αφροδίτης Μάνου, μεταξύ άλλων, καθώς και του ίδιου του συνθέτη, συνοδευόμενες πάντα από τη μετάφραση των στίχων κατά τη διάρκεια των συναυλιών σε όλο τον κόσμο στα πλαίσια του αντιδικτατορικού αγώνα, ήταν, μαζί με άλλα έργα του Θεοδωράκη, η κραυγή του υπόδουλου ελληνικού λαού, η κραυγή της *Ρωμοσύνης*.

Θάλασσα, φως, πολύχρωμη και πολύβουη ελληνική φύση, γενναιότητα, πίστη, πάθος, αγώνας για ελευθερία: να, τα στοιχεία που συνθέτουν τη *Ρωμιοσύνη*. Αυτή τη μη μεταφράσιμη λέξη. Η *Ρωμιοσύνη* είναι αυτή που κάνει τους Έλληνες να κλαίνε, να γελούν, να πονάνε, να αγαπάνε, να αγωνίζονται, μα πάντα με πάθος! Για τη *Ρωμιοσύνη* που υπηρέτησαν με πάθος κι αυταπάρνηση ο Ελύτης κι ο Ρίτσος, αγωνίζεται ακόμα και σήμερα ο Μίκης Θεοδωράκης προσπαθώντας να ανάψει μια νέα «Σπίθα» στις καρδιές των Ελλήνων... :

*Και πα στην πέτρα της σιωπής τα νύχια του ακονίζει
μονάχος κι αβοήθητος, της λευτεριάς ταμένος.*

(Γ. Ρίτσος, 18 Λιανοτράγουδα της Πικρής Πατρίδας)

Μήπως είναι πια καιρός να μελετήσουμε εις βάθος τις προτάσεις περί παιδείας των δύο «Μανιφέστων»;

Μήπως είναι τώρα η στερνή ευκαιρία να δώσουμε νέα πνοή στο εκπαιδευτικό μας σύστημα προτείνοντας μια ολιστική «ελληνοκεντρική, ανθρωπιστική, απόλυτα εκσυγχρονισμένη παιδεία», μέσα από το έργο των ζωγράφων, των ποιητών και των μουσικών μας, διαμορφώνοντας έτσι τους «ενεργούς Έλληνες πολίτες» του αύριο, οι οποίοι ισχυροί, «σίγουροι για τον εαυτό τους και υπερήφανοι για την καταγωγή τους», θα πρωταγωνιστούν στη διεθνή σκηνή και θα μπορούν να αντιμετωπίσουν κάθε αντιξοότητα;

Εμείς οι δάσκαλοι, έχουμε χρέος να μνήσουμε τους μαθητές μας στην έννοια της *Ρωμιοσύνης*. Οφείλουμε, να τους πείσουμε ότι πρέπει να αγαπάνε, να πονάνε, να υπερασπίζονται τα ιδανικά τους, να αγωνίζονται, να ζουν πάντα με πάθος!

Βιβλιογραφία

Γρηγοριάδης Ν., Καρβέλης Δ., Μηλιώνης Χ., Μπαλάσκας Κ., Παγανός Γ., Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Α' Λυκείου, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 1989.

Δελαβίνια Εύα, *Τα εικαστικά ποιήματα του Γιάννη Ρίτσου*, στο *Έρευνα-Αφιέρωμα στο Γιάννη Ρίτσο*, αρ. φύλλου 81-83, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1997.

Ελύτης Οδυσσέας, *Τα Ρω του Έρωτα*, Αθήνα, Αστερίας, 1972.

Ελύτης Οδυσσέας, *Το δωμάτιο με τις εικόνες*, Αθήνα, Ίκαρος 1986.

Θεοδωράκης Μίκης, *Μουσική για τις Μάζες*, Αθήνα, Ολκός, 1972.

Θεοδωράκης Μίκης, *Μελοποιημένη ποίηση*, Αθήνα, Ύψιλον, 1997, τ.1.

Θεοδωράκης Μίκης, *Που να βρω την ψυχή μου; / Τέχνη και Πολιτισμός*, Αθήνα, Λιβάνης, 2002.

Θεοδωράκης Μίκης, *Μανιφέστο των Λαμπράκηδων*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003.

Θεοδωράκης Μίκης, *Κίνημα Ανεξαρτήτων Πολιτών, Αρχές και Βασικές Θέσεις*, Αθήνα, Έρεισμα, 2011.

Θεοδωράκης Μίκης, *Σπίθα. Για μια Ελλάδα ανεξάρτητη και δυνατή*, Αθήνα, Ιανός, 2012.

Λαμπράκη-Πλάκα Μαρίνα, *Τα οπτικά ποιήματα του Ελύτη*, στο *Επτά Ημέρες*, Καθημερινή, 24-3-1996.

Πετρίδης Παύλος, *Ο πολιτικός Θεοδωράκης. 1940-1996*, Αθήνα, Προσκήνιο, 1998.

Πρεβελάκης Παντελής, *Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος*, Αθήνα, Εστία, 1981/ 1992 (3^η εκδ.)

Ρίτσος Γιάννης, Συνέντευξη στο περιοδικό *Λέξη*, αρ. 8, Οκτώβριος 1981, στο Μάξιμος Πλάτων, *Γιάννης Ρίτσος- Εικαστικά*, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη, 2002.

Schumann Robert, *Aus Meister Raro's, Florestan's und Eusebius' Denk- und Dichtbüchlein*, in: *Gesammelte Schriften über Musik und Musiker, Band 1*, Reprint der Ausgabe Leipzig 1854, Wiesbaden 1985: στο Δοντάς Νίκος, *Ζωγραφίζοντας με ήχους*, Καθημερινή, 27.2.2005.

Stiga Kalliopi, *Mikis Theodorakis : le chantre du rapprochement de la musique savante et de la musique populaire [Μίκης Θεοδωράκης: ο υμνωδός της σύγκλισης της λόγιας και της λαϊκής μουσικής]*, Thèse de Doctorat, Lyon, Université-Lumière Lyon II, 2006, 3 τόμοι + cd-rom.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ 2η

«Η σημασία της μουσικοκινητικής εκπαίδευσης με στόχο την κοινωνικοκινητική ανάπτυξη των μαθητών στο σχολείο».

Παυλίνα Βερέμη, Διευθύντρια Κρατικής Σχολής Ορχηστρικής Τέχνης, Καλλιτεχνική Διευθύντρια Hellenic Dance Company

Εισαγωγή

Στην Ελλάδα έχουν γίνει πολλές προσπάθειες τα τελευταία είκοσι χρόνια να εισαχθεί η μουσική και ο χορός στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Παρακολουθώντας την πορεία αυτών των προσπαθειών διαπίστωσα ότι μερικές φορές απέτυχε και άλλες είχε καλύτερη κατάληξη. Όταν όμως τα προγράμματα που ακολουθούνται αποτυγχάνουν, έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη αλλά και στην ψυχολογία των παιδιών, οπότε πρέπει πραγματικά να είμαστε εξαιρετικά προσεκτικοί στο σχεδιασμό και την υλοποίηση τέτοιων αποφάσεων.

Τα αίτια της αποτυχίας

Το προφανέστερο αίτιο αποτυχίας των προσπαθειών να ενταχθεί η μουσικοκινητική αγωγή στα σχολεία, είναι κυρίως η χαλαρότητα και η κακώς εννοούμενη ελευθερία με την οποία συνοδεύτηκαν αυτές οι προσπάθειες. Η μουσικοκινητική αγωγή δεν είναι ένα δεδομένο σύστημα όσον αφορά στην τεχνική, όπως το μπαλέτο για παράδειγμα, και χρειάζεται ιδιαίτερη προσπάθεια, καθώς υπάρχει μεν στη χώρα μας, με τη μορφή της Ρυθμικής στα επαγγελματικά τμήματα των Σχολών Χορού, δεν έχει αναπτυχθεί ή διαδοθεί σωστά. Στην Ελλάδα τη Ρυθμική την έφερε τη δεκαετία του '30 η Κούλα Πράτσικα που τη δίδαξε στις μαθήτριάς της, τις πρώτες απόφοιτες της Σχολής Ρυθμικής-Γυμναστικής Πράτσικα, όπως λεγόταν η Σχολή της τότε.

Από τη Γερμανία έφερε ένα ολοκληρωμένο σύστημα Ρυθμικής, το εξέλιξε και η ίδια, για να το δώσει στις μικρότερες ηλικίες: στα παιδιά του νηπιαγωγείου και του δημοτικού. Το σύστημα αυτό, όσοι είχαν την ευκαιρία να το παρακολουθήσουν ως παιδιά, γνωρίζουν ότι ήταν πολύ αποτελεσματικό και λειτουργικό. Πρέπει να παραδεχτούμε, πως μέσω της μεθόδου της Πράτσικα και της επίσης σημαντικής Πολυξένης Ματέυ το παιδί που εκπαιδευόταν στη Σχολή της, έμπαινε βαθιά στη γνώση της μουσικής και του ρυθμού, με το μυαλό του και το σώμα του. Κι αυτό,

αποτελεί και προσωπική μου μαρτυρία και βίωμα. Αυτές οι τάξεις, στη σχολή της Κ. Πράτσικα, είναι και δικό μου βίωμα που με συντρόφευσε σε όλες τις περαιτέρω σπουδές χορού.

Το εκπληκτικό με τη μουσικοκινητική αγωγή, είναι πως χωρίς να καταλαβαίνουν τα παιδιά ότι μαθαίνουν, η μουσική και ο ρυθμός είναι μέσα στα αυτιά τους και στο σώμα τους. Έτσι προετοιμάζει το παιδί να συντονίσει το μυαλό του με το σώμα, παίζοντας στην ουσία μέσα στο χώρο χωρίς φόβο, χωρίς ντροπή, αυξάνοντας την αυτοπεποίθησή του ως μοναδικού ατόμου και μέρος της ομάδας!

Το λέω πάντα, πως η μαθητεία σε αυτό το σύστημα κάνει τα παιδιά να αντιμετωπίζουν με τόλμη και θάρρος τον κόσμο, αδιαφορώντας για τα προβλήματα διακρίσεων, τα οποία ξεκινούν από το σχολείο, και λόγω του μεγάλου ανταγωνισμού που πρέπει να αντιμετωπίσουν τα παιδιά στην καθημερινότητά τους.

Το παιδί κοινωνικοποιείται μέσα σε αυτή τη «φωλιά» με το μάθημα της μουσικοκινητικής αγωγής και αισθάνεται προστασία που δεν προέρχεται από εξωτερικούς παράγοντες, τον δάσκαλο για παράδειγμα. Η αυτοπεποίθηση του παιδιού προέρχεται από την άνεση στο χώρο και τη χαρά να κινείται ελεύθερα, κι έτσι προετοιμάζει το επόμενο βήμα του που είναι το σχολείο ως μάθηση και όπου έρχεται με πλήρη πλέον συνείδηση της πειθαρχίας πνεύματος και σώματος.

Είναι πολύ σημαντικό επίσης, ότι το παιδί αισθάνεται **μοναδικό μέσα από τις διαφορετικές δραστηριότητες που αναλαμβάνει μέσα στην ομάδα**. Μπαίνουν λοιπόν με θάρρος τα παιδιά στη σχολική περίοδο έχοντας την ενότητα του εαυτού τους και συγκεκριμένο σκοπό: να μάθουν. Όλη αυτή η συναίσθηση αυξάνει την ενεργητικότητα του μυαλού και την απόδοσή του. Φυσικά κάθε παιδί θα πάει εκεί που μπορεί, και θα δώσει αυτό που έχει, και θα γίνει αυτό που θα μπορέσει όμως μπορεί και να ανακαλύψει καινούργια πράγματα για τον εαυτό του και να εντείνει τη δημιουργικότητά του.

Να έρθουμε και σε ένα άλλο θέμα, σχετικό με τα προηγούμενα, που πρέπει να έχουμε στο νου μας: η μουσικοκινητική αγωγή μπορεί να λειτουργήσει ως **θεραπεία** για τα παιδιά. Βλέποντας την κατάσταση σήμερα, είναι πιο επιτακτικό να γίνει σωστά το μάθημα, παρά ποτέ άλλοτε. Οι δυσκολίες σήμερα στις οικογένειες είναι μεγαλύτερες, όπου τα παιδιά ανατρέφονται μακριά από το παραδοσιακό, πατριαρχικό μοντέλο που φεύγει σιγά-σιγά, οπότε μέσα σε αυτό το νέο πλαίσιο η ελευθερία του παιδιού να κινείται, μπερδεύεται με την πειθαρχία και τα όρια γίνονται δυσδιάκριτα.

Το θέμα είναι να περάσει το παιδί μέσα από χαρούμενες δραστηριότητες στα στάδια πειθαρχίας και ανάπτυξης, να μπει στην ομάδα, να μάθει κανόνες και να μπορεί να εξωτερικεύει τα μεγαλύτερά του πλεονεκτήματα. Μέσα στην ομάδα σε μια τάξη μουσικοκινητικής αγωγής το παιδί πρέπει να ωριμάζει και να αισθάνεται ότι είναι ένας αναπτυσσόμενος άνθρωπος. Μικρός ακόμη, αλλά με τα χαρακτηριστικά των κατοπιών ενηλίκων.

Πρακτικά:

Είναι σημαντικό να αντιληφθεί ο δάσκαλος πως θα έχει επιτύχει, αν το παιδί αγαπάει το μάθημα όχι για την προσωπικότητα του δασκάλου ή της δασκάλας, που ναι, μπορεί να είναι χαρισματική, αλλά για την εμπειρία και την επιθυμία να ακολουθήσει τη μουσική και την κίνηση.

Όμως...:

Αν η μουσικοκινητική αγωγή μπει στα σχολεία, θα πρέπει να υπάρχει έλεγχος της ύλης, ώστε να διδάσκεται το ίδιο πρόγραμμα σε όλα τα σχολεία. Δεν θα πρέπει η εκπαίδευση να επαφίεται στην έμπνευση, έστω και αν όντως υπάρχουν εμπνευσμένοι καθηγητές. Στόχος, πρέπει να είναι η ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας. Μέσω του κινητικού αυτοσχεδιασμού το παιδί απελευθερώνεται με την αίσθηση ισορροπίας και την ανάπτυξη της δικής του γλώσσας κίνησης. *Η μουσικοκινητική αγωγή είναι η βιωματική εμπειρία, αποτέλεσμα των ρυθμών και των ρυθμικών φράσεων στο χώρο με μέσο το σώμα. Δεν είναι ούτε χορός ούτε γυμναστική με αποσπασματικές ασκήσεις. Χρησιμοποιεί τη φωνή, ορχήστρα κρουστών, πιάνο και ωθεί το παιδί σε άμεση αντίδραση. Πρέπει να εξασκηθεί το αυτί του παιδιού με βιωματική εκμάθηση πρώτα, ανάλογα με το σύστημα που θα επιλεγεί, ιδίως για τις μικρότερες τάξεις.*

Χρειαζόμαστε λοιπόν καλή ρυθμική παιδεία πριν τη χορευτική παιδεία.

Στα προ-επαγγελματικά τμήματα της ΚΣΟΤ, παλιότερα, είχαμε τμήματα παιδιών μικρότερης ηλικίας απ' ό,τι σήμερα, δηλαδή επτάμισυ με εννέα ετών (σήμερα ξεκινάμε από τα εννέα χρόνια). Το Α' εξάμηνο ξεκινούσαμε με μουσική στο πιάνο, από τον ίδιο το δάσκαλο που ήξερε πιάνο, και κάναμε αυτοσχεδιασμό που κατέληγε σε διάφορες μορφές. Τα παιδιά έτσι, μάθαιναν να ξεχωρίζουν τις φόρμες μέσα από το παιχνίδι. Αυτό έχει και ψυχολογικό αποτέλεσμα, επηρεάζει ολόκληρη την ανάπτυξη του παιδιού. *Τα παιδιά αποκτούν σταδιακά συντονισμό στην κίνηση αλλά και νιώθουν*

ευφορία. Απλές ασκήσεις και παιχνίδια λοιπόν για αρχή και κατόπιν στο Β' εξάμηνο συνέχιζαν στη μπάρα, με προπαρασκευαστικές ασκήσεις για τις θέσεις του μπαλέτου και ισορροπία.

Τα παιδιά αρχίζουν έτσι με αυτοπεποίθηση την επαφή τους με το χορό, τον σύγχρονο χορό. Η ρυθμική αν διδαχθεί σωστά, οδηγεί τα παιδιά στη γνωριμία της σχέσης σώματος και ρυθμού και το μάθημα είναι πάντα ώρα ευχαρίστησης.

Για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας και τις πρώτες τάξεις του δημοτικού, η διδασκαλία της μουσικοκινητικής αγωγής μπορεί να γίνεται τρεις φορές την εβδομάδα. Στις δύο τελευταίες τάξεις μπορεί να γίνεται δύο φορές. Στο Γυμνάσιο έχει γίνει πια ανάγκη του παιδιού, ενώ πλέον επιλέγουν συνειδητά, από μόνα τους τα παιδιά να κάνουν μουσική ή χορό. Μπορούν να κάνουν μια φορά την εβδομάδα ή μια φορά το δεκαπενθήμερο Ρυθμική, αν υπάρχει η δυνατότητα, για να ξαναθυμηθούν την παιδική ηλικία, όταν η κίνηση γινόταν με φυσικότητα, ενώ τώρα πλέον γίνεται με πλήρη ενσυναίσθηση. Επίσης, αξ σημειώσουμε πως η αποδοχή του εαυτού όπως την περιγράψαμε μέσα από την εμπειρία της μουσικοκινητικής αγωγής, δεν θα πρέπει να συνοδεύεται από κάποια διαφοροποίηση του παιδιού με έπαινο. Το παιδί πρέπει να γνωρίζει ότι εκτέλεσε σωστά αυτό που του ζητήθηκε, αλλά ο καθηγητής πρέπει να έχει σωστή εκπαίδευση να μην προβαίνει σε ιδιαίτερα σχόλια και επαίνους.

Εν κατακλείδι:

Είναι απαραίτητο στοιχείο λοιπόν στην εκπαίδευση η μουσικοκινητική αγωγή, όπου συμμετέχει όλο το σώμα και έτσι το παιδί οδηγείται στην ιδέα της δημιουργικότητας και απελευθερώνει τη φαντασία του. Αυτό δεν ξεχνιέται, ό,τι κι αν επιλέξουν να κάνουν μετά. Η συμμετοχή σε ασκήσεις μουσικής και κίνησης τα εισάγει σε έναν κόσμο ελευθερίας του μυαλού και όξυνσης της κρίσης τους αλλά και της φαντασίας. Επίσης τα παιδιά, μέσα από την ομαδικότητα αυτής της πρακτικής και το παιχνίδι, κοινωνικοποιούνται καλύτερα, λειτουργούν μέσα στην ομάδα, λειαινούνται οι αντιθέσεις και μαθαίνουν να συνεργάζονται καλύτερα.

Επίσης είναι εξαιρετικά σημαντικό να δημιουργηθεί ένα **πρόγραμμα** ενιαίο, κατάλληλο για κάθε ηλικία, όπως παντού στις αναπτυγμένες χώρες, ένα πρότυπο: στην εκπαίδευση των νηπιαγωγείων, δημοτικών και γυμνασίων. Χρειάζεται όμως προγραμματισμός και μέθοδος. Πρέπει να γίνει μια ομάδα εργασίας που θα μελετήσει το θέμα και θα καθορίσει πρόγραμμα, προαπαιτούμενα κλπ.

Ειδικευμένοι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να συνεργαστούν για τη δημιουργία του εκπαιδευτικού προγράμματος που θα ακολουθηθεί.

Πρέπει να ευαισθητοποιήσουμε τα σχολεία και τον κόσμο, τους γονείς, τους πολιτικούς και θεσμικούς φορείς να υπάρχει το πρόγραμμα αυτό ως μέρος της εκπαίδευσης διότι είναι -και έτσι πρέπει να θεωρηθεί- μέρος της ανάπτυξης του παιδιού, σημαντικό για την αντίληψη και αφομοίωση των μαθημάτων. Ακόμη και σ' αυτούς του δύσκολους καιρούς πρέπει να βρεθούν οπωσδήποτε καθηγητές και βεβαίως δεν πρέπει να επαναληφθεί η παλιά πρακτική να αναλαμβάνουν γυμναστές το μάθημα της μουσικοκινητικής αγωγής. Σε κάθε πόλη πρέπει να υπάρχει ένας τέτοιος άνθρωπος, που να διδάσκει το μάθημα αυτό. Πραγματικά ένας τέτοιος αξιόλογος καθηγητής, είναι παιδαγωγός, μουσικός, ακόμη και ψυχολόγος. Σκέτη μάθηση δεν αρκεί, στόχος μας είναι η ολιστική αντιμετώπιση του παιδιού.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ 4η

«‘Έτη, Χρόνια και Ζαμάνια’ Η χρήση ημερολογίου - sketchbook στην εξοικείωση με τα εκθέματα του μουσείου και η δημιουργία μίας ταινίας κινούμενης εικόνας».

Χριστίνα Ντεπιάν, Εικαστικός - Εκπαιδευτικός

Το Μουσείο Μπενάκη είναι το μοναδικό μουσείο στον κόσμο που παρουσιάζει την Ελληνική **ιστορία και τέχνη** από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα.

Ένας βασικός στόχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου είναι να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με τη **συνέχεια του ελληνικού πολιτισμού**.....

‘Το Μικρό Εργαστήρι της Τέχνης’ γίνεται κάθε Σάββατο πρωί στο κεντρικό κτήριο του μουσείου, για 25 δίωρες συναντήσεις και απευθύνεται σε παιδιά Α’ - Στ’ δημοτικού.

Σε κάθε ενότητα σημείο εκκίνησης είναι τα εκθέματα του μουσείου ενώ παράλληλα συμπεριλαμβάνεται το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκαν.

Κάθε ενότητα καταλήγει στη δημιουργία εικαστικών έργων από τα παιδιά...

άλλοτε ατομικά άλλοτε ομαδικά.

Στόχος, και προσωπικό μου στοίχημα, είναι τα παιδιά να ‘νιώσουν’ το μουσείο, να το γνωρίσουν μέσα από εκπαιδευτικές δράσεις και εικαστικές δραστηριότητες....

να αποκτήσουν μία **ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ σχέση** με όσα εκτίθενται.

Τονίζω την **ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ σχέση** γιατί την θεωρώ καθοριστική για να μπορούν τα παιδιά να προσεγγίζουν τα έργα, όχι μόνο στο συγκριμένο μουσείο, στα συγκεκριμένα εργαστήρια αλλά και σε άλλους αντίστοιχους χώρους πολιτισμού και για πολλά χρόνια ακόμα.

Στο Μικρό Εργαστήρι της Τέχνης ετοιμάζουμε τις ταυτότητες για τα ταξίδια μας με προορισμό λιμάνια - σταθμούς του ελληνικού πολιτισμού και

χρησιμοποιούμε ένα σημαντικό εργαλείο, το ημερολόγιο καταστρώματος,

ή πιο γνωστό στους περισσότερους, ένα sketchbook.

Τα ημερολόγια των παιδιών παίζουν καθοριστικό ρόλο στα εργαστήρια.

Είναι η **προσωπική καταγραφή** με εικόνες και λόγια του κάθε μέλους της ομάδας.

Σημειώσεις, στίχοι, παρατηρήσεις... σκίτσα, αποτυπώματα, φωτογραφίες περιέχονται σε κάθε ημερολόγιο και χρησιμοποιούνται ως προσωπική αναφορά στα εκθέματα.

Η εκπαιδευτική προσέγγιση σε σχέση με τα εκθέματα του μουσείου είναι να ενθαρρύνει τα παιδιά να κάνουν δικές τους ερμηνείες και υποθέσεις αναφορικά με τα ευρήματα. Η επιστημονική πληροφορία θα τους δοθεί στη διάρκεια της διαδικασίας χωρίς να παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο. Σημαντικότερο θεωρείται τα παιδιά να οικειοποιηθούν τα εκθέματα του μουσείου μέσα από τα προσωπικά τους βιώματα, τις σκέψεις και τις κουβέντες, τις σημειώσεις, τα σκίτσα και τα εικαστικά έργα που θα δημιουργήσουν στα πλαίσια κάθε ενότητας.

Παραδείγματα από σελίδες ημερολογίου:

1.

Μικρά εικαστικές δράσεις / προετοιμασία για εικαστικά έργα.

(προετοιμασία για την ενότητα μελανόμορφα/ερυθρόμορφα).

2.

Μελέτη και παρατήρηση εκθεμάτων

(γεωμετρικά σχήματα - μοτίβα αγγείων / όστρακα).

3.

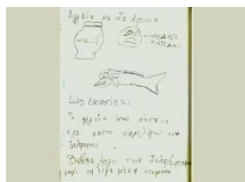

Καταγραφή πληροφοριών , εικαστικές δοκιμές, προσχέδια

(αριστερή σελίδα: σημείωση- ‘Όταν οι μάστορες έφευγαν από τα σπίτια τους, οι γυναίκες αφήναν τις βρύσες να τρέχουν (συμβολικά) ώστε οι άντρες να μπορέσουν να γυρίσουν. – σκίτσο – φεγγίτης)

δεξιά σελίδα: αποτύπωμα ανάγλυφης πλάκας)

4.

Προσωπικές ερμηνείες και εικασίες

(σημείωση- ‘ Αγγείο με δελφίνια / Δύο εικασίες: / Το αγγείο ίσως να είχε μέσα παστό ψάρι λόγω του δελφινιού / Βέβαια λόγω του δελφινιού-ψυχοπομπού μπορεί να είχε μέσα κτερίσματα)

5.

Τρία παραδείγματα διαφορετική καταγραφής

(αριστερή σελίδα: σχέδιο παρατήρησης αλλά και επίμονες δοκιμές-σκίτσα απόδοσης της σπείρας,

δεξιά σελίδα πάνω: σχέδια παρατήρησης με λεζάντα

δεξιά σελίδα κάτω: σχέδιο παρατήρησης όπου έχουν προστεθεί προσωπικά στοιχεία- ψάρια, κοχύλια, κá).

6.

Επαφή με την ιστορία του μουσείου

(αριστερά: σχέδιο από φωτογραφία αρχείου του Α. Μπενάκη

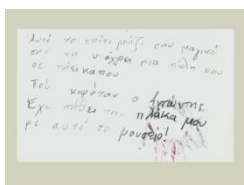
δεξιά πάνω: σκίτσο από προσωπογραφία του Α. Μπενάκη από τον Α. Φασιανού και σχόλιο- ‘ Ο Τρελαντώνης σε κάποια στιγμή μοιάζει με αστυνομικός’

δεξιά κάτω: σκίτσο από προσωπογραφία του Α. Μπενάκη από τον Π. Τέτση)

Στην εικαστική έκθεση με αφορμή τα 35 χρόνια Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου Μπενάκη τα ημερολόγια ήταν σε προθήκες δίπλα στα ολοκληρωμένα έργα των παιδιών.

Αυτό το σπίτι μοιάζει σαν μαγικό, σαν να υπάρχει μία πύλη που σε πάει κάπου που κοιμόταν ο Αντώνης. Έχω πάθει την πλάκα μου με αυτό το μουσείο!’

Η ταινία κινούμενης εικόνας –προετοιμασία

Μετά από δύο χρόνια συμμετοχής στο ‘Μικρό Εργαστήρι της Τέχνης’,

προτεινάμε στα παιδιά της ομάδας να συμμετάσχουν σε ένα εργαστήριο πέντε συναντήσεων με στόχο τη δημιουργία μίας **ταινίας κινούμενης εικόνας**

(από ημερολόγιο: ‘Animation = ψυχή or ζωή’).

Τα ημερολόγια / οι καταγραφές των προηγούμενων αλλά και καινούργιων συναντήσεων θα ήταν η αφορμή για τα μικρά σενάρια- tableaux vivants – της ταινίας.

Τα παιδιά περιηγήθηκαν στο μουσείο σε αίθουσες γνώριμες και άγνωστες για να καταγράψουν γνωστά και να ανακαλύψουν καινούργια εκθέματα..

(Σκίτσα από τα εκθέματα του μουσείου – ζώα – που θα μπορούσαν να γίνουν φιγούρες/χαρακτήρες στην ταινία, αναφορά στον αριθμό της αίθουσας)

Μετά από τις περιηγήσεις στο μουσείο, τα παιδιά διάλεξαν χαρακτήρες που θα μπορούσαν να παίξουν ένα ρόλο στην ταινία τους.

Από το φωτογραφικό αρχείο του Μουσείου συγκεντρώθηκαν φωτογραφίες που θα ήταν χρήσιμες.

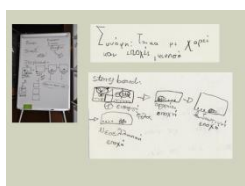
Έπειτα από κουβέντες στην ομάδα, το κάθε παιδί σημείωσε πιθανά σενάρια στο ημερολόγιο.

(Παραδείγματα πρώτων ιδεών: ‘1. Η κουκουβάγια που είναι έξυπνη θα λέει την ιστορία και θα την ακούνε τα ζώα και το καθένα θα μπαίνει σε μία ιστορία / 2. Να είναι ένα ζώο ψηλά και ένα χαμηλά, και αυτό που είναι ψηλά να είναι στα πιο νέα χρόνια και το ζώο που είναι χαμηλά να είναι στα πιο παλιά!!’)

Προέκυψε από τις συζητήσεις μας ότι η ταινία θα συμπεριλάβει τρεις από τις βασικές ιστορικές περιόδους του ελληνικού πολιτισμού που παρουσιάζονται στο μουσείο.

Τα παιδιά χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες.

(από ημερολόγια:

‘Σύνοψη: ταινία σε χαρτί και εποχές, κίνηση /

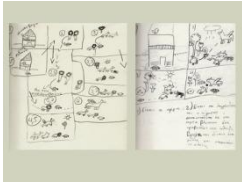
Εισαγωγή – αρχαία εποχή – βυζαντινή εποχή – νεοελληνική εποχή’)

Από την ομάδα της αρχαίας εποχής.

(Από ημερολόγιο: ‘Δύο άλογα, ένα άσπρο και ένα μαύρο, παίζουν σκάκι. Το μαύρο παίρνει τα μαύρα και το άσπρο τα άσπρα. Αλλά η χελώνα βλέπει ότι παίζουν χωρίς βασιλιάδες.’)

Από την ομάδα της βυζαντινής περιόδου.

(Από ημερολόγιο: σκίτσα και storyboards / σημείωση: ‘1. είναι η αρχή / 2. είναι το λαγουδάκι και ο Πήγασος, συναντιούνται σε ένα σημείο. Βλέπουν ένα προβατάκι να κλαίει. Βρέχει και του δίνουν ένα φύλλο και σταματάει να κλαίει.’)

και από την ομάδα των νεοελληνικών χρόνων.

(Από ημερολόγιο: σκίτσα και storyboards, επιλογή από τις σημειώσεις:

‘Το παγώνει κλαίει και σχηματίζονται κουβάρια και δύο βελόνες / χορεύουν και ζωγραφίζουν’)

Το περιβάλλον για τα tableau vivant της κάθε εποχής προέκυψε επίσης από σχέδια και ιδέες στα ημερολόγια – sketchbooks.

Αρχαία εποχή

(παράδειγμα από ημερολόγιο, φωτογραφίες διαδικασίας)

Βυζαντινή εποχή

(φωτογραφίες διαδικασίας)

Νεοελληνική εποχή

(φωτογραφίες διαδικασίας)

Αποφασίστηκε ότι οι φιγούρες, οι χαρακτήρες, θα ήταν εκτυπώσεις φωτογραφιών του αρχείου προσαρμοσμένες στις ανάγκες της κινούμενης εικόνας (τεχνική: cut-out animation)

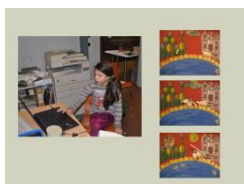

Η ταινία κινούμενης εικόνας –φωτογράφιση και ηχογράφιση

Η ταινία δημιουργήθηκε με την τεχνική ψηφιακής φωτογράφισης και του stop-motion, δηλαδή διαδοχικές φωτογραφίες μίας κίνησης.

(φωτογραφίες διαδικασίας, τρία καρέ της αρχαίας εποχής)

(φωτογραφίες διαδικασίας, τρία καρτέ της βυζαντινής εποχής)

(φωτογραφίες διαδικασίας, τρία καρτέ της νεοελληνικής εποχής)

Από αρχική ιδέα παιδιού, κεντρικός αφηγητής έγινε μία σοφή κουκουβάγια η οποία βοηθάει στα περάσματα από την μία ιστορική περίοδο στην άλλη.

(φωτογραφίες διαδικασίας, τρία καρτέ από τα εισαγωγικά πλάνα της κάθε εποχής). Η ηχογράφηση για την αφήγηση, τις ατάκες και τα ηχητικά εφέ έγινε αφού είχε γίνει το πρώτο μοντάζ και είδαν τα παιδιά την ταινία σε ημιτελή μορφή.

Όλα τα παιδιά συμμετείχαν στην ηχογράφηση.

Προβολή μικρού βίντεο διαδικασίας - Ηχογράφηση: Το αρνί που κλαίει .

Στη διάρκεια της φωτογράφισης του υλικού της κάθε εποχής, τα παιδιά που δεν ήταν απασχολημένα με τις λήψεις δούλεψαν ατομικά με κολλάζ και ζωγραφική δημιουργώντας ένα εικαστικό έργο από στοιχεία της ταινίας.

(οι ατομικές συνθέσεις)

Οι ατομικές συνθέσεις του κάθε παιδιού παρουσιάζονται στους τίτλους τέλος με τα ονόματα των παιδιών.

Η ταινία ολοκληρώνεται

Η τελευταία συνάντηση έγινε βραδινή ώρα στο μουσείο, κάτι που είχαν ζητήσει τα παιδιά σε προηγούμενα χρόνια. Ήταν μία ευκαιρία να ανακαλύψουν μία διαφορετική ατμόσφαιρα και καινούργιες αίθουσες και εκθέματα.

(φωτογραφίες από τη βραδινή περιήγηση)

Η ταινία στο διαδίκτυο

Η ταινία αναρτήθηκε σε δύο πλατφόρμες:

vimeo/ Texnikes Kinoumenis Eikonas (vimeo.com/118157191)

The Benaki Museum YouTube Channel (www.youtube.com/watch?v=HIcLuC-hwE4)

ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΑΙΝΙΑΣ

Η ταινία ‘Έτη, Χρόνια και Ζαμάνια’ στα φεστιβάλ:

1. VAFI

(φωτογραφίες: απονομή και το δίπλωμα/βραβείο)

Στο διεθνές φεστιβάλ παιδικού και νεανικού animation VAFI, στην Κροατία, η ταινία πήρε το 2^ο βραβείο. Εφτά από τα δέκα ταξίδεψαν με τις οικογένειές τους και παρακολούθησαν το φεστιβάλ και την απονομή βραβείων.

2. Golden Snail

(φωτογραφίες: απονομή και ανακοίνωσης)

Στο διεθνές φεστιβάλ παιδικού και νεανικού animation της Σερβίας πήρε ειδικό εικαστικό βραβείο: Diploma for Visual Arts

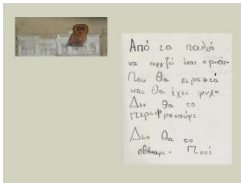
Η ομάδα γιορτάζει

Το Μουσείο Μπενάκη γιόρτασε την επιτυχία με τα παιδιά τα οποία έγιναν τα πρώτα παιδιά επίσημα μέλη του μουσείου.

(φωτογραφία από τη γιορτή στο εστιατόριο του μουσείου)

‘Από τα παλιά να αρχίζει ένας ήρωας. Που να περπατά και να έχει ψυχή. Δεν θα το περιφρονούμε. Δεν θα το σβήναμε. Πότε.’

Πιστεύω ότι η ομάδα αυτή πέτυχε σε ένα μεγάλο βαθμό τον αρχικό στόχο που ήταν τα παιδιά να 'νώσουν' το μουσείο και να αποκτήσουν μία ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ σχέση με όσα εκτίθενται.

Τα παιδιά αξιολόγησαν το εργαστήριο με 8.5 /10

ΤΕΛΟΣ 7^{ης} ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ